

דמותו של דוד המלך – דף מקורות

א. צמיחתו של דוד – רועה צאן

1. שמות רבה פרשת שמות פרשה ב:

"ה' צדיק יבחן" (תהלים יא, ה) במה הוא בוחנו במרעה צאן? בדק לדוד בצאן ומצאו רועה יפה שנאמר "ויקחהו ממכלאות צאן" (תהלים עח, ע), מהו ממכלאות צאן? כמו (בראשית ח) ויכלא הגשם, היה מונע הגדולים מפני הקטנים והיה מוציא הקטנים לרעות, כדי שירעו עשב הרך ואחר כך מוציא הזקנים כדי שירעו עשב הבינוני, ואח"כ מוציא הבחורים שיהיו אוכלין עשב הקשה, אמר הקדוש ברוך הוא: מי שהוא יודע לרעות הצאן, איש לפי כוחו יבוא וירעה בעמי¹.

2. בראשית רבה פרשת לך לך פרשה מא:

"רבי יוסי ברבי יצחק אמר: שתי מציאות, רות המואביה ונעמה העמונית, אמר רבי יצחק: (תהלים פט, כא) 'מצאתי דוד עבדי' היכן מצאתיו? בסדום".

3. תהילים עח, ע - ויבחר דוד עבדו ויקחהו ממכלאת צאן מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו ובישראל נחלתו.

מהו "ממכלאת צאן"? שהיה דוד כולא את הצאן אלו מפני אלו, היה סוגר את הכבשים הגדולים, כדי שהקטנים יאכלו תחילה, שאם לא כן, הגדולים היו אוכלים הכל ולא משאירים לקטנים כלום. דוד היה מוציא את הגדיים ומאכילם ראשי עשבים העליונים שהם רכים, מוציא את התיישים - אחריהם ואוכלין אמצע עשבים שהוא בינוני, מוציא את הבחורים - ומאכילם עיקרם של עשבים שהוא קשה. אמר הקב"ה: מי שיודע לרעות את הצאן איש לפי כוחו, יבוא וירעה את צאני - ישראל². (ילקוט שמעוני תהלים ע"ח).

4. תהילים כב, כב - הושיעני מפי אריה, ומקרני רמים עניתני

"בשעה שהיה דוד רועה את הצאן הלך ומצא את הראם ישן במדבר, והיה סבור שהוא הר ועלה עליו. ננער הראם ועמד והיה דוד רכוב על קרניו ומגיע עד לשמים. באותה שעה התפלל דוד לפני הקב"ה שיורידו מהראם. מה עשה הקב"ה? זימן לו אריה. כיון שראה הראם את האריה נתירא ממנו ורבץ בפניו, לפי שהאריה מלך על כל החיות והבהמות. כיון שראה דוד את האריה נתירא הימנו, זימן הקב"ה צבי, קפץ האריה אחריו ודוד ירד והלך לו. זה שנאמר: "הושיעני מפי אריה, ומקרני רמים עניתני" (מדרש שוחר טוב כ"ב).

ב. דוד עובד ה'

5. בבא בתרא ז ע"א:

"שלושה לא שלט בהן יצר הרע, אלו הן: אברהם, יצחק ויעקב, דכתיב בהו 'בכל, מכל, כל'. ויש אומרים: אף דוד, דכתיב: 'וליבי חלל בקרבי' (תהילים קט, כב)".

6. ברכות ז ע"ב

"מאי רות? אמר ר' יוחנן: שזכתה ויצא ממנה דוד, שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות".

¹ משחרר ההיסטוריה האנושית היו אבותינו רועי צאן, ובצאן הם נבחנו: הבל היה רועה צאן, אברהם אבינו היה רועה צאן, גם יצחק אבינו וגם יעקב אבינו היו רועי צאן. כל השבטים בני ישראל / יעקב היו רועי צאן וכך הציג אותם יוסף הצדיק בפני פרעה, כאשר הגיעו למצרים. משה רבינו היה רועה צאן, הוא רעה את צאן יתרו, כאשר ברח לו גדי הוא רץ אחריו והשקה אותו כי צמא היה, הרכיבו על כתפו והחזירו לעדר. גם שאול היה רועה את הבקר: "וְהָיָה שְׂאוֹל בָּא אֶתְרֵי הַבָּקָר מִן הַשְּׂדֵה" (שמואל א', י"א), וגם דוד המלך היה רועה צאן.

² ברעיית הצאן מתגלה גדולתו של דוד המלך ומסירותו הרבה. "וְיִצְחָק צִדִּיק יִבְחֶנּוּ" - הקב"ה בדק את דוד בצאן ומצאו רועה נאמן. כאשר ראה הקב"ה את חוכמת דוד ומסירותו לצאנו, את חמלתו ורחמיו על צאנו, אמר הקב"ה: ראוי זה להיות רועה את עמי, וזכה דוד למלכות.

7. שבת לע"א

"(תהילים לט, ה) 'הודיעני ה' קצי ומדת ימי מה היא אדעה מה חדל אני', אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: ריבוננו של עולם, הודיעני ה' קצי! אמר לו: גזרה היא מלפני שאין מודיעין קצו של בשר ודם. 'ומידת ימי מה היא' - גזרה היא מלפני שאין מודיעין מדת ימיו של אדם. 'ואדעה מה חדל אני' - אמר לו: בשבת תמות. - אמות באחד בשבת! - אמר לו: כבר הגיע מלכות שלמה בנך, ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא. - אמות בערב שבת! - אמר לו: 'כי טוב יום בחצריך מאלף' - טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח".

ג. דוד – המנהיג

8. ברכות ד ע"א

"לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני - לוי ורבי יצחק, חד אמר: כך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: ריבוננו של עולם, לא חסיד אני? שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד שלש שעות, ואני חצות לילה אקום להודות לך. ואידך: כך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: ריבוננו של עולם, לא חסיד אני? שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם, ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה. ולא עוד: אלא כל מה שאני עושה אני נמלך במפיבושת רבי, ואומר לו: מפיבושת רבי! יפה דנתי, יפה חייבתי? יפה זכיתי? יפה טהרתי? יפה טמאתי? ולא בושתי. אמר רבי יהושע בריה דרב אידי: מאי קרא – 'ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש'. תנא: לא מפיבושת שמו אלא איש בשת שמו, ולמה נקרא שמו מפיבושת? - שהיה מבייש פני דוד בהלכה. לפיכך זכה דוד ויצא ממנו כלאב. ואמר רבי יוחנן: לא כלאב שמו אלא דניאל שמו, ולמה נקרא שמו כלאב - שהיה מכלים פני מפיבושת בהלכה".

9. מדרש תהלים מזמור כה, ה

"אמר ר' פנחס: כך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, בשעה שאני עומד לפניך בתפלה, אל תהי תפלתי מאוסה לפניך, מפני שעניי ישראל תלויות בי, ועיני תלויות בך, ואם תשמע תפלתי כאילו תשמע תפלתם, וכן אתה מוצא בתענית צבור, שבשעה שהצבור מתענין שליח צבור יורד לפני התיבה, לפי שעניניהם של צבור תלויות בו, ועיניו תלויות בהקב"ה שהוא שומע תפלתם, לכך אמר דוד 'גם כל קוֹיך לא יבושו יבושו הבוגדים ריקם' (תהילים כה, ג), אלו בני אדם המתענים בלא תשובה".

10. מועד קטן טז ע"ב

"עדינו העצני - כשהיה יושב (=דוד) ועוסק בתורה, היה מעדן עצמו כתולעת ובשעה שיוצא למלחמה, היה מקשה עצמו כעץ על שמונה מאות חלל בפעם אחת, שהיה זורק חץ ומפיל שמונה מאות חלל בפעם אחת והיה מתאנח על מאתים".

11. מדרש תהלים מזמור א:

"כל מה שעשה משה עשה דוד:

✓ משה הוציא את ישראל ממצרים, ודוד הוציא את ישראל משעבוד גליות.

- ✓ משה עשה מלחמה בסיחון ועוג, ודוד עשה מלחמה כל סביביו, שנאמר 'כי מלחמות ה' אדני נלחם' (שמואל א' כה, כח).
- ✓ משה מלך על ישראל ועל יהודה, שנאמר 'ויהי בישרון מלך' (דברים לג, ה), ודוד מלך על ישראל ועל יהודה.
- ✓ משה קרע לישראל את הים, ודוד קרע לישראל את הנהרות, שנאמר 'בהצותו את ארם נהרים' (תהלים ס, ב).
- ✓ משה בנה מזבח, ודוד בנה מזבח,
- ✓ זה הקריב וזה הקריב,
- ✓ משה נתן חמשה חומשי תורה לישראל, ודוד נתן חמשה ספרים שבתהלים לישראל, 'אשרי האיש' (תהלים א), ו'אשרי משכיל' (תהלים מא), 'מזמור לאסף' (תהלים עג), 'תפילה למשה' (תהלים צ), 'יאמרו גאולי ה' (תהלים קז).
- ✓ משה בירך לישראל באשריך, ודוד בירך את ישראל באשרי.

ד. מידותיו – ענוה

12. סנהדרין קו ע"ב

"ואמר ר' יוחנן: בתחילה קרא דוד לאחיתופל 'רבו' ולבסוף קראו 'חברו' ולבסוף קראו 'תלמידו'. בתחילה קראו רבו – (תהילים נה, יד) 'ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי' ולבסוף קראו חברו – (תהילים נה, טו) 'אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלהים נהלך ברגש' ולבסוף קראו תלמידו – גם איש שלומי אשר בטחתי בו אוכל לחמי הגדיל עלי עקב' (תהילים מא, י)".

13. מגילה יא ע"א

"(שמואל א יז, יד) 'ודוד הוא הקטן' - הוא בקטנותו מתחילתו עד סופו, כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה, כך במלכותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה".

14. אבות פרק ו' משנה ג'

"הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דיבור אחד או אפילו אות אחת, צריך לנהוג בו כבוד, שכן מצינו בדוד מלך ישראל, שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומיודעו, שנאמר (תהילים נה), ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי, והלא דברים קל וחומר, ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומיודעו, הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דיבור אחד או אפילו אות אחת על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד".

15. ויקרא רבה פרשת אמור פרשה ל

"ואמר ר' אבין: אין אנו יכולין לעמוד על אפו של דוד, פעמים שקורא עצמו 'עני', פעמים שקורא עצמו 'מלך'.
הא כיצד? בשעה שהיה צופה ומביט שצדיקים עתידין לעמוד ממנו, כגון אסא, יהושפט, חזקיה ויאשיה - היה
קורא עצמו מלך, שנאמר (תהלים ע"ב, א) 'אלהים משפטיך למלך תן' ובשעה שצופה רשעים יוצאים ממנו,
כגון אחז, מנשה, אמון היה קורא עצמו 'עני', שנאמר (תהלים קב, א) 'תפלה לעני כי יעטוף'..."

16. סוטה י ע"ב:

"(תהילים נו, א) 'לדוד מכתם' - שיצא ממנה דוד, שהיה מך ותם לכל... דבר אחר, 'מכתם' - כשם שבקטנותו
הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה כך בגדולתו".

17. מדרש תהלים מזמור קמד, א

"[קמד, א] 'לדוד ברוך ה' צורי...' אמר שלמה: 'בכל דרכיך דעהו' (משלי ג, ו) מהו 'בכל דרכיך דעהו'? הוי ניתנו
בלבך לפניך, בכל דרך שאתה הולך. כשם שהיה דוד עושה: היה מלך ואמר: איני מלך, הוא מלך והוא המליכני,
וכן הוא אומר 'ידע דוד כי הכינו ה' למלך על ישראל' (שמואל ב' ה, יב), היה גיבור ואמר: איני גיבור. היה
עשיר, ואמר: איני עשיר, וכן הכריז ואמר: 'לך ה' הגדולה והגבורה...' (דה"א כט, יא), ירד למלחמה וניצח,
ואמר: לא מגבורתי ניצחתי, אלא הוא עזרני והוא הנצחני וניצחתי ויצרני להיות עושה מלחמה, וכן הוא
אומר: 'האל המאזרני חיל' (תהלים יח, לג), לכך אמר 'ברוך ה' צורי המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה',
אימתי לימד את אצבעותי? כשהרגתי את גלית..."

18. ירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ד:

"כתיב [תהילים קלא, א] 'שיר המעלות לדוד, ה' לא גבה לבי' - בשעה שמשחני שמואל. 'ולא רמו עיני' -
בשעה שהרגתי את גלית. 'ולא הלכתי בגדולות' - בשעה שהעליתי בארון, 'ובנפלאות ממני' - בשעה
שהחזירוני למלכותי, אלא - 'אם לא שויתי ודוממתי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי' - כהן ינקא דנחית
ממעיי אימיה, כן הוות נפשי עלי".

ה. לימוד תורה של דוד המלך

19. ברכות ג ע"ב

"ודוד בפלגא דליליא הוה קאי, מאורתא הוה קאי, דכתיב 'קדמתי בנשף ואשועה' (תהילים קיט, קמז)? וממאי
דהאי נשף - אורתא הוא? דכתיב 'בנשף בערב יום באישון לילה ואפילה' (משלי ז, ט). אמר רב אושעיא אמר
רבי אחא: הכי קאמר (דוד) מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה. רבי זירא אמר: עד חצות לילה היה
מתנמנם כסוס, מכאן ואילך היה מתגבר כארי. רב אשי אמר: עד חצות לילה היה עוסק בדברי תורה מכאן
ואילך בשירות ותשבחות".

"ודוד הוה ידע³, דוד סימנא הוה ליה, דאמר רב אחא בר ביזנא אמר ר' שמעון חסידא: כינור היה תלוי למעלה
ממיטתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו. מיד היה עומד ועוסק
בתורה עד שעלה עמוד השחר. כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו..."

20. מועד קטן טז ע"ב

"(שמואל ב כג, ח) 'אלה שמות הגיבורים אשר לדוד יושב בשבת...' מאי קאמר? אמר ר' אבהו: הכי קאמר,
שמות גבורותיו של דוד, 'יושב בשבת' - בשעה שהיה יושב בישיבה לא היה יושב על גבי כרים וכסתות, אלא

³ דוד ידע מתי חצות הלילה.

על גבי קרקע, דכל כמה דהוה רביה עירא היאירי קיים, הוה מתני להו לרבנן על גבי כרים וכסתות, כי נח נפשיה - הוה מתני דוד לרבנן והוה יתיב על גבי קרקע. אמרו ליה: ליתיב מר אכרים וכסתות, לא קביל עליה".

21. מועד קטן טז ע"ב

"עדינו העצני - כשהיה יושב (=דוד) ועוסק בתורה, היה מעדן עצמו כתולעת ובשעה שיוצא למלחמה, היה מקשה עצמו כעץ על שמונה מאות חלל בפעם אחת, שהיה זורק חץ ומפיל שמונה מאות חלל בפעם אחת והיה מתאנח על מאתיים".

22. ילקוט שמעוני שמואל א רמז קכט

"ודוד ברח וימלט ויבא אל שמואל, ר' הונא ברבי יוסי אמר: אותה הלילה שברח דוד מלפני שאול למד משמואל הנביא מה שאין תלמיד ותיק לומד במאה שנה".

23. מדרש תהילים מזמור כב

"(תהילים כב, א) 'על אילת השחר', זהו שאמר הכתוב 'עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר' (תהילים נז, ט) אמר דוד: אעיר יקרי מן קדם יקריה דבראי, אין כבודי כלום לפני כבוד בוראי. ר' פנחס בשם ר' אלעזר אמר: מה היה דוד עושה, היה נוטל נבל וכינור, ונותן למעלה מראשותיו, והיה מנער בחצי הלילה, ומנגן בהן. והיו חכמי ישראל שומעין את קולו, ואומרין אם דוד מלך ישראל עוסק בתורה בשירות ותשבחות, אנו על אחת כמה וכמה, ונמצאו כל ישראל יושבין ועוסקין בתורה על ידו. אמר ר' לוי: חלון היה פתוח למעלה ממיתו של דוד, ופתוחה לצפון, והיה הכינור תלוי נגד החלון, ורוח צפונית יוצאת בחצי הלילה ומנשבת בו, והיה מנגן מאליו, והיה דוד אומר 'עורי כבודי', על ידי מי? על ידי 'הנבל וכינור - אעירה שחר'. אני הוא דמעורא שחרא⁴, ושחרא לא מעורר לי⁵, והיה יצרו מפתה אותו כל הלילה, ואומר לו: דוד דוד, דרך מלכים להיות שחר מעוררן, ואינון דמכין עד תלת שעי דיומא, ואת אומר 'אעירה שחר'? ואת קאים בפלגא דליליא, שנאמר 'חצות לילה אקום להודות לך' (תהילים קיט, סב)".

24. רות רבה פרשה ו, א

"(תהילים קיט, סב) 'חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך'... אמר ר' לוי: כינור היה תלוי על מיטתו של דוד וכיון שהיה מגיע חצות לילה היה רוח צפונית מנשבת בו, והיה מנגן מאליו, הדא הוא דכתיב 'והיה כנגן המנגן' (מלכים ב' ג, טו), 'והיה כנגן במנגן' אין כתיב כאן, אלא 'והיה כנגן המנגן', מאליו היה מנגן, והיה דוד שומע קולו ועומד ועוסק בתורה. והיו כל ישראל אומרים, דרך כל המלכים לעמוד בשלש שעות ואתה (=דוד) - חצות לילה. מיד, כל ישראל עומדין ועוסקים בתורה, הוא שדוד אמר 'עורה כבודי עורה הנבל וכינור אעירה שחר' (תהילים נז, ט)".

⁴ אני מעורר את השחר.

⁵ לא השחר מעורר אותי.

ו. דוד וספר תהילים

25. מדרש תהלים מזמור א, ב

"משה נתן חמשה חומשי תורה לישראל, ודוד נתן חמשה ספרים שבתהלים לישראל, ('אשרי האיש' (תהילים א), ו'אשרי משכיל' (תהלים מא), 'מזמור לאסף' (תהילים עג), 'תפילה למשה' (תהילים צ), 'אמרו גאולי ה' (תהילים קז))."

26. בבא בתרא יד ע"א

"דוד כתב ספר תהלים ע"י עשרה זקנים: ע"י אדם הראשון, על ידי מלכי צדק, ועל ידי אברהם, וע"י משה, ועל ידי הימן, וע"י ידותון, ועל ידי אסף, ועל ידי שלשה בני קרח."

27. פסחים קיז ע"א

"תניא היה ר"מ אומר כל תושבחות האמורות בספר תהלים – כולן דוד אמרן, שנאמר (תהילים ע"ב, כ) 'כלו תפלות דוד בן ישי, אל תיקרי 'כלו', אלא 'כל אלו'..."

28. פסחים קיז ע"א

"ת"ר כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים - ר' אליעזר אומר: כנגד עצמו אמרן, רבי יהושע אומר: כנגד ציבור אמרן. וחכמים אומרים: יש מהן כנגד ציבור ויש מהן כנגד עצמו, האמורות בלשון יחיד - כנגד עצמו, האמורות בלשון רבים - כנגד ציבור. ניצוח וניגון לעתיד לבא משכיל על ידי תורגמן."

29. מדרש תהלים מזמור א, ה

"... פתח⁶ 'וזאת הברכה' (דברים לג, א), וחתם ב'אשריך' (דברים לג, כט), כיון שעמד דוד, פתח במה שחתם משה, אמר: אף אני אברך את ישראל ב'אשרי'..."

⁶ משה רבינו